

Lecture 11

History of Science and Philosophy

HAMLET İSAXANLI

10 MAY 2014

Epikuros Bağı

- **Epikuros** (-342/1, -271/0). Afina-hərbi xidmət, Lesbos/Mutilin → Lampsakos (Çanak yax) → Afina (-307/6: müəllim, məktəb! Hesiod...Xaos nədən əmələ gəlib? Ev/Bağ/Məktəb. Filosoflar, kasıb, kölə, qadın, uşaq – Dostluq/həmrəylik bağı
- 300 əsər? 3 məktub və fraqmentlər. L. Diogen
- İnsan təb. acı istəmir, həzzə doğru. Ən > həzz = acı yox! **Arist:** həzz xoşb.-ə komək ed! Aza qane ol/**ölçülü həzz!** Könül xoşluğu. Ölçülü ol → gəl. həzz
- Təcrübə və məntiq: elmi metod! Duyğusuz bilik yoxdur (Dem). Səhv hökmdə/rəydə ola bilər. Yaxında az səhv (xəyal uzaqda-çox səhv) ehtimalı.

Epikuros Bağ

- **Atomizm.** Boşluq və atomlar. Boşluq cisim deyil → duyğu orqanları dərk etmir; hərəkətin varlığı ilə dərk. **Daha fiziki** nəzər: atom hər an istiqamətini dəyişə bilər (iradəyə bağlı! düzxətli deyil). Dem- mütləq determinizm. **Azad iradə!** ağıl, seçmə → yaxşı həyat.. Planlı iş (uğursuz?!) bəxti gətirməkdən yaxşı!
- **Lukretius Karus** (“-99”-“-55”) *De Rerum Natura* (Şeylərin təbiəti haqqında) poema – Epikurçuluq! Toqquşma → istiqam dəyiş. Kainatın sonu yoxsa, mərkəzi də yoxdur! Anti-Arist. Antropoloji, təbiət...
- **Arist:** $v=f/r$, f -qüvvə, r -müq. **Boşluq:** $v=\infty$ **Epikur:** atom sonlu, “düşüncə qədər sürətlə” hərəkət. A-lar: say ∞ , forma-sonlu

Epikuros Bağı

- Ruh-maddi, özəl a-lar, bədənə birlikdə doğ-ölür. Fəlsəfə-ruhun xəstəliyini müalicə! **Həyat fəlsəfəsi** (ölüm deyil)! **Fəlsəfə: göy, ölüm, ağrı-arzu sərhəd?** Fəlsəfə ilə məşğulolma vaxtı çatm/keç-xoşbəxtlik vaxtı ç/k
- Təmənnəsiz doctluq! Xoşb fəls-si. Bağ: “Qonaq, burada məmnun olacaqsan, burada ali gözəllik olan həzz var”. “pendir göndər, doyunca kef çəkim”. **Nietzsche:** bağça, əncir, pendir, dost...
- Təbii/zəruri **arzular**; təbii/zər olmayan; təbii olm/zər olm. Qızıl yataq-saman • Dövlət yox, dostlar!
- Hakim-t ağrı gətirə bilər. Müdrik insan-siyas. uzaq
- **Ədalət-müqavilə** (ziyan görməmək). İct. müqav

Epikuros Bağı

- İnsan-ən gözəl→tanrılar insan biçimində (önfikir/qəbul!). Tanrılar xoşbəxt (qayğısız, qorxusuz), yarı-cisim, yarı? **Tanrı nəzarət etmir**. Tanrı qorxusu yox!! (Plat,Arist,Lukret)
- **Tanrı və şər/Epikur paradoksu**. İstək və güc?! Dünyanın işinə qarışmır (Lukret: Tanrı–yox, özü haqq işarə vermir və insanların işinə qarışmır)
- **Ölüm və biz?!** Vahimə üçün əsas yoxdur.
- Səhhəti zəif, xəstə -həmişə ağrı. Dözümlü. Nikbin. Aydın,güclü fikir cismani əziyy-i azaldır. **Nifrətdən uzaq**→xoşbəxt.Bağı tələbəl.vəsiyyəət.Dost,valid,ailə sev
- Təl: Yaşayan tanrı! Lukret: Bəşəri xidmət-Tanrı. **Dedi-qodu?** (Stoa, xrist) **L.Diogenes!**Şöhrətp? Sadə. Təvazökar, Siyas uzaq, dinə dözümlü, məsuliyyətli

Stoa məktəbi. Stoisizm

- **Zeno(n)** t.(-334, -270/261). -311: Afina-Akad. ≈300: Aqora. Divarları bəzəkli sütunlu eyvan (**Stoa Poikile**)-40 il dərs d. Stoa: Sokratesçi
- Kilikiyalı **Krizippos**(-281/0,-208/7)-3-cü başçı-əsas! **Stoa**: fəza və zaman kəsilməz. Kainat vahid!(anti-Ari Təbiət fəls-i insana/əxlaq fəls-nə xidmət! Xoşbəxtlik-təbiətə uyğun yaşamaq!Dünya-ağıllı varl-ın əsəridir.
- Biliyin qaynağı-təcrübə, qərarverən-ağıl! Tanrı, kentavr, ölüm və anlayışlar (zaman, boşluq,..) -təcr xarici, insan ağıl!(varolm, zehində varolan). Varlıq =maddiyyət. Təsir=təmas. Maddi olm-təsirsiz....
- Ruh-cisimdir, bədəndən ayrı.Pis ruhlar tez ölür, yaxşı -son yanğına qədər(Heraklit). Tanrı-Kainat? fəal hissəsi?

Stoa məktəbi. Stoisizm

- Stoa m daha **uzunömürlü, çox ardıcılar**: Xioslu **Ariston** (məntiq və təb fəls-i hörümçək toru)-Zenon`un təl. Rhodes`li **Panaitios** (-2-ci əsr)-Afina-Roma-Afina(**Cicero**). **Poseidonios** t.(-135,-50)- Cicero. Çoxbilgin. **Roma dövrü**: **L.A.Seneka**(1-ci əsr)-Neronun müəllimi, s.müşaviri, **Ölüm-xilas**;yaşa-xoşuna gəlmir, gəld yerə qayıt. 1 dövlət! **Engels** Sen haqq. **Epiktetos** (1-2-ci ə)kölətopal, azad, məktəb, yazmamış-**Arrian**-tarixçi, filosof, dövlət ad-dərs qeyləri. Həyatda rol almışiq/seçməmişik, onu yaxşı oynamaq! **imp Markus Aurelius** (2-ci ə)-**əxlaq fəls-si- “Düşüncələr”**. 4 məktəbə yardım etdi.1 dövlət. Təbiətə uyğun yaşamaq

Stoa məktəbi. Stoisizm

- İçə yönələn birləşd-ci **fiziki qüvvə**, kənara/xaricə yön fərqlənd-ci **bio/canlılıq qüvvə**(böyümə, ruh, ağıl). Od! Kainatın baş və sonu var(Her). Dövri
- Stoaçılar-ən **determinist**. Təsadüfi heç nə yoxdur Hər şeyin səbəbi var, baş verən sonranın səbəbi. Hər şeyin səbəbi-Tanrı, iradəsini dəyişmir. Qədərçil-talenin dediyi olacaq!?**Seneka**:Tanrı da dəyişə bilməz
- Tanrı isti nəfəsdir, hər şeyə nəzarət edir. **Şər?** Pislük →yaxşılıq nədir!Pislük-yaxşının yan məhsulu! Dünya yaxşı, fərddə pislük ola bilər!rasional seçim-həyatın ağəngi!Müdrüklər→yaxşı əməl(anti-Sokr).İnsan ya adildir, ya yox!?cəsəratli, ya qorxaq!?(**orta yoxdur!**?hər şəraitdə yaşa.Ləyaqət! Stoa-fərqli görüşlər

“Elm və fəlsəfə tarixi: Qədim dövr”.

İmtahan üçün yazı

Aşağıdakı 4 suala cavab şəklində yazı hazırlamaq - həcmi 2 min sözdən az olmamaq və 7 min sözdən çox olmamaq şərtilə:

- **Bu dərsdə nə öyrəndim?**
- **Bu dərsdə nələr çox xoşuma gəldi?**
- **Bu dərslə əhatə etdiyi məsələlərdən gələcəkdə nəyi/nələri daha dərindən öyrənmək istərdim?**
- **Bu dərslə mənə əsas xeyri nə oldu?**